

814
7
43873

ETNOGRAFSKE GRANICE
SLOVENACA, HRVATA,
SRBA I BUGARA
SA ETNOGRAFSKOM KARTOM

NAPISAO:
DR. NIKOLA ZVONIMIR BJELOVUČIĆ

1929
TISKARA VIDOVIĆ I DRUG, ZAGREB

ETNOGRAFSKE GRANICE
SLOVENACA, HRVATA, SRBA I BUGARA
SA ETNOGRAFSKOM KARTOM

NAPISAO:
DR. NIKOLA ZVONIMIR BJELOVUČIĆ

1 9 2 9
TISKARA VIDOVIĆ I DRUG
ZAGREB

43873

030020894

714
—
29

Etnografske granice Slovenaca, Hrvata, Srba i Bugara.

Ova etnografska karta prikazuje zemlje, gdje žive Slovenci, Hrvati, Srbi i Bugari izvan država SHS. i Bugarske u jezičnoj i zemljišnoj vezi sa domovinom.

Strogo kritički na temelju raznih statistika prikazaću ta mjesta, gdje žive narodi Južnih Slavena u teritorijalno-nacijonalnom kontinuitetu, t. j. gdje se od sela do sela može doći govoreći bilo kojim jezikom Južnih Slavena od granica kraljevina SHS i Bugarske, sve do područja, gdje se govori tuđim jezikom.

Mi nemamo do danas takvog tačnog prikaza, pa ga iznosim osobito zato, da naša omladina upozna zemlje, dokle sve sežu Slovenci, Hrvati, Srbi i Bugari.

Francuski ministar predsjednik Briand izjavio je dneva 30. XII. 1916. u ime saveznih vlada, koje su se borile za obranu, slobodu i samoopredjeljenje raznih naroda, le *gouvernements allies, unis pour la difense et la libertè des peuples*, poklisaru Sjedinjenih američkih država osam točaka, od kojih šesta glasi:

»Oslobođenje pučanstva, koje se nalazi pod tiranijom Turaka i istjeranje turskog carstva iz Evrope«.

Medutim ostadoše Turci još u Europi, i dio bugarskog naroda pod njihovim gospodstvom i rumunjskim i grčkim, ali osim Turaka, došli su drugi imperijaliste, koji vladaju sa gotovo oko milijun i po Slovenaca, Hrvata i Srba, a napose Bugara.

**GDJE JE PRAVO SAMOODREĐENJA SLOVENACA,
HRVATA, SRBA I BUGARA ?**

I. Etnografske granice Slovenaca.

1. Talijansko-slovenska jezična granica.¹⁾

Slovinci žive u Sloveniji. Dio ih je ocijepila Italija u ratovima polovicom XIX. vijeka, koji su sačuvali ipak svoju slovensku narodnost. Najgore su prošli poslije svjetskog rata 1918., kad ih je ogroman dio bio priključen Italiji, a dio ostao u Austriji: u Koruškoj i Štajerskoj. Granica slovenska teče na zapadu:

a) U Istri i to u okolici gradova talijanskih Porto Rose, Piran, Izula, Koper i Milje. Ovi su gradovi čisto talijanski, a sva njihova okolica je slovenska sve do morske obale. Slovenci žive oko riječica Dragonje i Rizane. Važnija su slovenska mjesta Škofije, Dekani, Sv. Anton, Korte, Sv. Peter i Podgrad. Granica sa Hrvatima dijeli ih u okolici gradića: Umag, Buje, Oprtalj i Buzet, te Šapijane i Jelšane, koja je okolica hrvatska. Zapadni je dio Istre slovenski od Milja do Salvora i Umaga bez talijanskih gradova na obali. U Istri živi 60.000 Slovenaca.

b) U tršćanskoj oblasti: Grad Trst je talijanski, a okolica mu je sva slovenska, kao i predgrada Škedanj (Servola), Sv. Ivan i Barkovlje (Barcola). Slovenska su sela sva na brdu: Bazovica, Općine i Prosek. U tršćanskoj okolici živi 60.000 Slovenaca, u Trstu 10.000.

c) U goričkoj oblasti: Sv. Križ uz more, te Sešljan, Devin, Sv. Ivan Devinski, Sovodnje, Standrež, Vipolže, Gorica, Podgora sa Brdima i Dolenja sa Kolovrat planinom jesu slovenska mjesta, kao okolica Solkana, Plave, Kanala, Sv. Lucije, Tolmina, Kobarida i Bovca. Statistika god. 1910. donosi, da gorička oblast ima 255.000 stanovnika, od tih 155.000 Slovenaca, a 100.000 Talijana.

d) U čedadskoj, tarčentskoj i gjemonskoj okolici: Sva brdska strana sjeverno-zapadno od Čedada, Tarčenta i Gjemone je slovenska, sa slovenskim mjestima, koje dijeli most Sv. Kvirina kod Čedada od talijanskog jezičnog područja. Slovenska mjesta i sjeverno-zapadno njih jesu slije-

¹⁾ Od 1907—1914 živio je pisac u Trstu, gdje je imao prilike na licu mjesta proučiti u detalje talijansko-slovensku jezičnu granicu.

deća u čedadskoj okolini: Pragrotno, ¹⁾ (Prepotto), Sv. Petar slovenski, Sv. Lenart, Strenja, Grimacco, Drenchia, Savonja, Roda, Tarčet, Torreano, Fojda (Faedis), Attimis, kao i sva okolina riječice Nadiže (Natisone) kod Čedada. U tarčentskoj okolini: Platišće, Podcerkev, Prosenik, Breginj, Lusevera, sa selima pod brdom Stalom, i u Stolovom zagorju. U okolini Gjemone jest slovenska općina Montenars sa okolnim selima. Slovenci žive sjeverno-zapadno Gjemone do Tagliamenta i rijeke Bele (Fella), te uz rijeku Belu do Pontablja, i to u okolini brda: Kanin, Jutrnica, Muzec i Čampon, osobito u čamponskom i mušćevom podgorju, kao i u čisto slovenskoj varošici Reziji, te Stolvici, Njivici i Koritima, gdje se govori isključivo slovenski, te na riječicama Reziji i Reklanici i u reklanskim alpama uzduž rijeke Bele do Pontablja sa pritokom Donja i u varošici Donja.

Ovaj prostor se zove »Beneška Slovenija« ili »Slovenska Furlanija«, a inače je to dio Slovenije u julskim alpama, koji je pripao Italiji u XIX. vijeku.

e) Dalje u dijelu Koruške, koji je pripao Italiji 1918 god. žive samo Slovenci u mjestima: Lipalja vas, Lužnica, Naborjet, Žabnica, Volčja vas, Trbiž (Tarvas) i Rabelj.

Talijansko-slovenska jezična granica teče zapadnom Istrom, izim gradova na obali: Porto Rose, Pirana, Ižule, Kopr, Milja i Trsta koji su talijanski gradovi. Zatim potočić Timav dijeli talijansko od slovenskog jezičnog područja, tako da u talijanskom jezičnom području ostaju talijanska mjesta Porto Rose, Piran, Ižula, Koper, Milje, Trst, Tržić (Monfalcone), Ronchi, Zagraj (Sagrado), Gradišće (Gradiška), Ločnik, Kormin (Cormons), Brazzano, Iplis, Čedad (Cividale), Tarčento, Gjemona, Venzona, Resciulla. Granica ide rijekom Belom (Fella) na Pontabalj. U slovenskom jezičnom području ostaje zemlja uz talijansku jezičnu granicu istočno i sjeverno nje, sva zapadna Istra osim spomenutih talijanskih gradova od Pirana do Milja, sva tršćanska oblast osim talijanskog grada Trsta. Zatim slovenska mjesta u goričkoj, čedadskoj, tarčentskoj i gjemonskoj krajini: S e s l j a n, D e v i n g r a d, Sv. Ivan De-

¹⁾ Novine »Il Piccolo« Trieste 1914. dneva 18. V. piše: Tutti parlano esclusivamente lo sloveno — Svi govore isključivo slovenski u ovih 16 općina, od Pragrotna do Rezije.

vinski, Brestovica, Doberdob, Mirna, Sovodnje, Standrež, Vipolže, Gorica, Sv. Peter, Podgora, Sv. Florijan, Medena, Dolenja, t. zv. Brda, od Gorice prema Kolovratu, Pragrotto (Prepotto), Ibana, Alža, Sv. Lenard, Sv. Peter slovenski na Nadiži, predjel sjeverno-istočno Čedadada, Torreano, Faedis (Fojda), Attimis, Lusevera, Breginj, Montenars, brda Čampon, Muzec, varoš Rezija sa istoimenom riječicom, te brdo Jutrnica sa riječicom Reklanicom i Donjoj, uzduž rijeke Bele do Pontablja.

Ovo je tačno označena talijansko-slovenska etnografska jezična granica. Slovenci u Kraljevini Italiji žive: U Istri 60.000, u tršćanskoj 70.000, u Goričkoj 155.000, u Furlaniji 60.000, u Koruškoj 2000, u Kranjskoj (od Bele Peći do Postojne) 83.000. Svega 430.000 imade Slovenaca u Italiji. K tomu 220.000 Hrvata. Svega 650.000 Slovenaca i Hrvata u Italiji.

2. Njemačko-slovenska granica. ¹⁾

a) U Koruškoj:

Slovenci su negda sezali u nacionalno-teritorijalnom kontinuitetu do Bavarske i Tirola. Na Gosposvetskom polju kod Krnskog grada nedaleko Celovca instalirali su svoje »slovenske vojvode«. Sva Koruška bijaše Slovenska Vojvodina. Nijemci stjerahu ih u južni dio Koruške, koji je slovenski. U koruškome saboru imaju sada dva zastupnika.

Nacionalna granica teče od mosta Pontablja, koji dijeli Njemce od Slovenaca tako, da u slovenskom jezičnom području ostaje čisto slovenska okolica sa selima: Lipalja vas, Lužnica, Naborjet sve do Trbiža i Rablja prema Kranjskoj.

Sa mosta kod Pontablja jezična granica teče preko Rudiškog sedla i Mokrog polja na rijeku Zilu, uključivši slovenska sela Modrinja vas, Mičik i grad Šmohor, najzapadniji slovenski grad, prelazi rijeku Zilu i riječicu Gosrinju, te se proteže do Belog jezera u zilskim alpama. U slovenskom jezičnom području ostaje sva okolica rijeke Zile zapadno Šmohora do Drave sa selima i varošicama: Brdo, Proseka i Proseško jezero, Borle, Goriče, Bistrica, Čajna,

¹⁾ Slovensko-nemška meja na Koroškem. A. Beg. Ljubljana 1908 Jugoslavija in njene meje. Carant nus. Ljubljana 1919.

Podklošter, tako da granica ostaje zilske alpe kroz Rute i Kaduču sa Dobrač planinom ravno na Dravu sjeverno-zapadno Beljaka. Grad Beljak sa okolicom je slovensko jezično područje sa: Toplice, Perova, Mlinarji, Blače, Blaško jezero. Južni dio Osojskog jezera sa Št. Andrej, Vajskra, Suha, Skočidol, Vernberg, Šmartin, Domačale, Strmec, Kostanje, te cijelo Vrbsko jezero sa Vrbom, Rožek, Dvor, Jezerce, Poreče, Kriva Vrba, Otok, Ribnica, Blatograd, Gumno, Prekop, Polje, Sinislava, Sv. Miklauž, Predgrad, Dole na riječici Glini, Gradnice, Knežice, Sv. Peter na Gori, Krnski grad, Gospa sveta sa Gosposvetskim poljem i Gosposvetskom gorom od Celovca uz rijeku Glinu do ispod Sv. Vida njemačkog grada. Grad Celovac, u kome je općina nazad 70 godina bila u slovenskim rukama, ostaje u čisto slovenskoj jezičnoj okolini.

Slovensko jezično područje teče dalje poviše Gospe svete sa rijeke Gline kroz Magdalensku goru uključujući u slovensko područje: Otmanje Sv. Tomaž, Temenicu na rijeci Krki, Škofji Dvor, Sv. Janž na Mostiću, znamenitu čisto slovensku varošicu Djekše, Golovicu sve do visine Svinške planine (Sinja planina) sa Velikovcem, te Tinje, Trušnje, Grebinj, Rudu, Lipicu, Granicu, Pustricu, Sv. Pavel, Labod do rijeke Labodnice, te na Kozji vrh, Košenjak ispod brda Korice.

b) U Štajerskoj :

Sa granice brda Korice teče jezična granica u Štajerskoj sjeverno današnje državne granice obuhvaćajući slovenska sela poviše Arveža i Lučana, poviše Špilja i Ernoža, južno Lipnice na Muri, gdje prelazi jezična granica Muru, obuhvaćajući tu slovenska sela na lijevoj obali Mure, te dva slovenska grada: Cmurek i obe Radgone.

Njemačko-slovenska granica teče u glavnom istočno Pontablja, zapadno Šmohora zilskim Alpama na Dobrač planinu, sjeverno-zapadno Beljaka, južnom stranom Osojskog jezera, sjeverno Krnskog grada, Gospe svete i Celovca do južno Sv. Vida, sjeverno-zapadno Djekša do vrha Svinške planine, istočno Pustrice, Granice, Grebinja na Sv. Pavel i Labodnicu rijeku. Odavle na Kozji vrh povrh Travnika, Arveža, Lučana i Ernoža na Muru, te poviše Cmureka i Radgone.

Slovenaca u Koruškoj i Štajerskoj imade oko 150.000.

Za Slovence treba osobito naglasiti, da je Napoleon Veliki god. 1809. stvorio posebnu oblast Iliriju, da ovim Slovincima dade kasnije zasebnu autonomnu kraljevinu, jer ih je razlikovao od Talijana, i nije ih htio jednostavno pripojiti Italiji. U kraljevinu Iliriju spadale su zemlje:

1. Koruška, slovenski dio, 2. Kranjska, 3. Istra, 4. Civilna Hrvatska, 5. Vojnička Hrvatska, 6. Dalmacija i 7. Dubrovačka oblast.

1. U Korušku slovensku spadali su kotari sa čisto slovenskim pučanstvom Lijenac, Beljak, Celovac sa svom okolicom i područjem rijeka Zile i Drave.

2. Kranjska današnja do Gorice.

3. Istra, ne po današnjem nazivu, nego ovako bijaše sastavljena: Istra se onda sastojala od »Slovenske Furlanije« ili »Beneške Slovenije« sa okruženjem Čedadada (Cividale), te od pokrajine Gorice i Gradiške, od pokrajine tršćanske i samo zapadnog dijela današnje Istre. U ovakovoj Istri bili su Slovenci u ogromnoj većini.

4. Civilna Hrvatska, kojoj je spadala Rijeka, te sva srednja, istočna i južna Istra sa Pazinom, te otocima Lošinj, Cres, Krk i Rab.

5. Vojnička Hrvatska, 6. Dalmacija i 7. Dubrovačka oblast.

Napoleon Veliki razdijelio je Slovence od Talijana, stvorivši kraljevinu Iliriju. Njegova Ilirija ima veliku važnost za etnografsku granicu, jer je to jasan dokaz, dokle sežu Slovenci na zapad. To Talijani zovu danas Venezia Giulia — Julska Venecija.

Slovenaca imade izvan granica države SHS oko 600.000 duša.

1) U Italiji oko 430.000

2) U Austrijskoj republici oko 150.000

580.000 do 600.000 duša.

II. Etnografske granice Hrvata.

1. Na Jadranu. Hrvatsko-talijanska granica u Istri.

Hrvati žive u Dalmaciji uzduž obale morske, obuhvaćajući Lastovo i Zadar starohrvatski grad, gdje su stanovali dalmatinsko-hrvatski banovi, otočje kvarnersko sa Lošinjem i Cresom, frankopansku Senjsku Rijeku, uzduž istočne i južne obale Istre do slovenskog jezičnog područja do Umaga.

U Istri je talijansko jezično područje na obali: Pula, Galežan, Vodnjan, Bale, Rovinj, Vrsar, Poreč, Novigrad, Umag, uz hrvatsko jezično područje. Od Pule do Rovinja imadu tri varošice: Galežan, Vodnjan i Bale, gdje seljaci govore talijanski, osim u Peroju, gdje su naseljeni Crnogorci.

Hrvati su naseljeni sve do Umaga u Istri. Od Pule do Umaga nema ih samo u spomenutim talijanskim gradovima na južnoj obali Istre, ali žive inače odmah iza zidova tih gradova na obali.

U Istri je rijeka Raša bila granica Hrvatske države od VII. vijeka pa za cijelo doba narodne hrvatske dinastije. Kasnije se državna hrvatska granica prenijela zapadno Rijeke. Napoleon Veliki sjedini jugoistočnu i srednju Istru sa Pazinom u Civilnu Hrvatsku.

U hrvatskom jezičnom području ostaju otoci Lastovo, Cres, Lošinj, pa Zadar i Rijeka, te Istra osim ovih sela i gradova: Pula, Galežan, Vodnjan, Bale, Rovinj, Vrsar, Poreč, Novigrad i Umag do slovenskog jezičnog područja.

Hrvati u današnjoj kraljevini Italiji žive:

1. Lastovo (nijedan Talijan)	1.500 Hrvata
2. Zadar sa okolicom	7.500 „
3. Rijeka sa okolicom	21.000 „
4. U Istri sa Cresom i Lošinjem	190.000 „
	<hr/>
	220.000 Hrvata

Hrvata imade 220.000 duša pod Italijom, k tom 430.000 Slovenaca, svega 650.000 Slovenaca i Hrvata.

U istarskim sitnim malim varošicama: Buje, Oprtalj, Motovun, Labin i Plomin žive pomiješano Talijani sa Hrvatima. Inače je sva Istra osim gradova na obali od Pule do Umaga hrvatska, a zapadni joj je dio slovenski od Umaga do Podgrada.

Statistika god. 1910. donosi za Istru 380.000 duša, od kojih 110.000 Talijana, a 210.000 Hrvata i 60.000 Slovenaca, t. j. 270.000 Slovenaca i Hrvata.

Etnografska jezična granica talijanska sa hrvatsko-slovenskom teče južno i istočno od talijanskog grada Pule te sjeverno-istočno Pule obuhvaćajući u talijansko jezično područje dalje talijanske varošice Galežan, Vodnjan i Bale. Granica teče na Rovinj, koji ostaje u talijanskom jezičnom području, kao i talijanski gradovi samo uz obalu: Vrsar, Poreč, Novigrad, Umag, Piran, Izula, Koper, Milje, Trst, gdje svršava talijansko jezično područje, koje se nastavlja kod Timava i uključuje Tržić (Monfalcone), Gradišku, Kormin (Cormons), Čedad (Cividale), Tarčent, Gjemonu do Tagliamenta i Bele rijeke te do Pontablja, dijeleći talijansko od slovenskog područja. Slovensko jezično područje teče od Pontablja rijekom Belom, te čamponskim brdom, uključivši u slovensko jezično područje slovensku općinu Reziju s okolicom, kao i sve čisto slovenske općine Montenars, Lusavera, Platišće (Platishis), Attimis, Fojda (Faedis), Torreano, Sv. Peter slovenski na Nadiži, Sv. Lenard, Prepotto (Pragrotno), Dolenja, Medcna, Sv. Florijan, Podgora, Gorica, Standrež, Doberdob, Brestovica do potoka Timava. Odavle sva zemlja prema jugu, istoku i sjeveru je slovenska i hrvatska, osim talijanskih gradova na obali od Trta do Pule.

2. Gradišćanski Hrvati.

Gradišćanske Hrvate zvuahu prije Wasser-Kroaten, Vodeni Hrvati, jer živu na Nežiderskom jezeru. Tot, Vend, znači Hrvat. Ovi Hrvati imaju hrvatske državne i konfesionalne pučke škole u Burgenlandu, u Gradišću. Njih imade preko 100.000 duša. Imaju četiri zastupnika hrvatska u saboru u pokrajini Burgenlandu.

Od Prekomurja ide taj hrvatski koridor do Čehoslovačke do grada Bratislave. Ovaj zemljouz, koridor dijeli Mađzare od Nijemaca. Prigodom mirovnih konferensija iza svjetskog rata Česi i Hrvati su zahtjevali putem štampe, da se pripoji Hrvatskoj, ali u konferensijama mira nije se mnogo hajalo, pak je ovo pitanje na žalost ostalo neriješeno i kasnije se pripoji Gradišće Austriji.

Od Prekomurja ide hrvatski koridor istočno Fehringa, obuhvaćajući rijeku Rabu sa sv. Gotardom do blizu mađžar-

skog grada Kormenda, zapadno Subotišća, Sombatelija, Ste-
namangera, i zapadno Kiseka, te istočno ovih hrvatskih mjesta:
Hrvatski Židan, Prisika, Unda, Filež, Šopronjski Kerestur.
Odavle obilazi granica zapadno mađarskog grada Šopronja,
pak južno i istočno hrvatskog mjesta Kelen-potoka (Klempa),
te ravno na južni dio Nežiderskog jezera, čija je zapadna
strana naseljena gusto sa Hrvatima. Sa sjevernog dijela Ne-
židerskog jezera ide granica istočno hrvatskih mjesta Pandrova,
Bezonje i Čunova, na Dunav. Sjeverna je granica Dunav i
Čehoslovačka.¹⁾ Zapadna granica ovog hrvatskog koridora,
tako zvanih Gradićanskih Hrvata ide starom granicom bivšom
među Austrijom i Ugarskom; ili sada granicom između Au-
strije i oblasti Burgenlanda. Od Fehringa istočno Fürsten-
felda uzduž riječice Lafnitz (Latnice) i Bistrice, istočno Kir-
schschlaga i Wiesmatha, te istočno Bečkog Novog Mjesta. U
istočnom dijelu Austrije, istočno Beča žive Hrvati poviše Beč-
kog Novog Mjesta u Pottendorfu, u Au (Cindrov) i u Hof (Ci-
mov), gdje su u ovim mjestima najsvijesniji Hrvati. Dalje u Man-
nesdorf, Zillingdorf, Sommerein, Wilfleinsdorf, Pischelsdorf,
Landeck, Petronell na Dunavu, Schadendorf, Prellenkirchen
na Lajti, Dörr, Deutsch-Altenburg na Dunavu, Fischamend
na Dunavu, St. Margarethen am Moos, Schönau, Leopoldsd-
dorf, Ginseldorf, Testorf, Trumau. Druga grupa Hrvata živi
u Breitensee, Fuchsenbiegel, Breitensteetten, Strandorf, Hä-
ringsee, Engelhardtstetten, Loimersdorf, Kopfstetten, Zwen-
dorf, Andlersdorf, Mannersdorf, Ort, Kroatisch Wagram, Fra-
ma, Eckartsau, Wildungsmauer, Kroatisch-Haslau (Hrvatski
Haslov), preko Dunava veliki dio do Marchegga. U ovim
mjestima žive Hrvati i u svim selima od granice ovih mjesta
prema istoku do Burgenlanda i Bratislave. Ova mjesta nijesu
u Burgenlandu od Pottendorfa do Marchegga i Steettena, nego
uz sjeverno-zapadnu granicu Burgenlanda. To je najistočniji
dio Austrije, gdje žive ovi istočno-bečki Hrvati. God. 1734.
isusovac Veličani piše da imade 50 hrvatskih sela u Donjoj
Austriji prema istoku.

¹⁾ U Čehoslovačkoj nedaleko Bratislave imade nekoliko hrvat-
skih sela: Nova Prerava, Frjelištorf, Guttfeld, itd. Te sjeverno grada
Bratislave naša mjesta: Hrvatski Grob, Dubravka, Devinska Nova-
ves, Lednice. Ove je naselio Petar Kružić g. 1556. O njima je pisao
Werdenić. Imaju društva »Sv. Vojtech« i »Domovina«. Kajkavci su
starinom iz Siska i Kostajnice.

Dakle, osim u Burgenlandu, gradišćanski Hrvati žive još u Austriji od Bečkog Novog Mjesta, prema Pottendorfu, Fischamendu, Wagramu i Marcheggu, te u Mađarskoj istočno Kiseka, i uz željezničku prugu Kisek-Sombateli-Körmend i uzduž Rabe od Körmenda do Fehringa i Prekomurja do riječice Krke. Hrvata imade i u okolici Mošonja i Gjuna (Wieselburg ili Gjör), koji su ostali također u Mađarskoj .

Najgušće su gradišćanski Hrvati naseljeni oko Kiš-Martona na zapadnoj strani Nežiderskog jezera.

Gradišćanski Hrvati su većinom ikavci i čakavci, koji su za borbe s Turcima bili naseljeni god. 1533—1545. u ove strane većinom iz hrvatskog Primorja, a također iz drugih strana Hrvatske: Rijeke, Otočca, Karlovca, Jaske, Koprivnice, Kostajnice i Velike kod Požege, Stenjičnjaka kod Petrinje. Imali su glagoljicu u crkvi, i ćirilicu su poznavali. U Kišmartonu i Mannersdorfu najkasnije je nestala glagoljica u crkvi. Bave se i književnošću: kao sad pokojni veliki hrvatski rodoljub i pisac Don Mate Miloradić, pjesnik i župnik u Hrvatskoj Kemlji; Don Ignjat Horvat, župnik u Novoj Gori, izvrsni pripovjedač; Dr. L. Karall u Velikom Borištofu, narodni hrvatski zastupnik u gradišćanskom saboru, itd.

Hrvatska veća mjesta u Gradišću:

Nežiderski kotar :

Broj Hrvata u ovim mjestima :

Geca — Kittsee kod Bratislave, hrvatska škola, bolnica hrvatska, ima Hrvata 1800; Beloselo — Baumern, hrv. škola, 680; Raušer — Gattendorf, hrv. škola, 910; Lajta — Potzneusiedel, hrv. škola, 300; Novoselo — Neudorf, hrv. škola, 810; Pandrof — Parndorf kod Bruka, hrv. škola državna, 2050.

Železanski kotar :

Vorištan — Hornstein, hrv. škola, 2200; Müllendorf 20; Štikapron — Stinkenbrunn, hrv. školt, hrvat. pjev. dr., 1100; Trajštof — Trammersdorf, hrv. škola, hrvat. pjev. dr., 1250; Uzlop — Oslip, hrv. škola, kat. jun. dr., 1150; Celindorf — Zillingtall, hrv. škola, hrv. pjev. dr. 650; Vulka — Prederštof — Wolkenpredersdorf, hrv. škola, kat. jun. dr., 1550; Cindrof — Siegendorf, hrv. škola, 1680; Cogerštof — Zogersdorf, hrv. škola, hrv. pjev. dr., 780; Klimpuh — Kligenbach, hrv. škola, hrv. pjev. dr., 1220.

Materstofski kotar :

Cikleš — Sieglass, hrv. škola, 710; Otava — Antau, hrv. škola, 570; Rasporak — Drassburg, hrv. škola, hrv. pjev. dr., 930; Pajngert — Baumgarten, hrv. škola, hrv. pjev. dr. »Radost« 850.

Gornjopulanski kotar :

Kalištrof — Kaiserdorf, hrv. škola, 860; Bajngrob — Weingraben, hrv. škola, 530; Veliki Borištof — Grossvanasdorf, hrv. škola, Narodni Dom i Hrv. Štediona, 1500; Mali Borištof — Kleinvarasdorf, hrv. škola, 1200; Filež — Nikitsch, Samostanska hrv. škola, i hrv. pjev. dr. »Rodoljub«, 1650; Menovo — Kroat. Minihof, hrv. škola, hrv. pjev. dr. »Vjernost«, 1030; Šuševo — Nebesdorf, hrv. škola, hrv. pjev. dr. »Radost«, 900; Lengitolj — Lengental, hrv. škola; Gerištof — Kroat. Geresdorf, hrv. škola, 800; Donja Pula — Unterpullendorf, hrv. škola i hrv. pjev. dr. »Bratimstvo«, 900; Mučindrof — Grossmutschen, hrv. škola, 480; Prvane — Kleinmutschen, hrv. škola, 260 Svetica — Lackendorf, 300; Frakanava — Frankenau, hrv. škola, društveni Dom 850.

Hrvata ima u: Mala Holovajna, Velika Holovajna, Šundrof, Klošter i Haračun.

Bortanski kotar :

Širokani — Rauhriegel 180; Kraljevci; Marof — Mönchmajerhof, hrv. škola, 260; Ključarevac — Allersdorf; Rupiše — Rumpersdorf, hrv. škola 130; Humpar; Podgorje Veliko, hrv. škola, 280; Podgorje Malo; Stari Hodas — Althodas, hrv. škola, 280; Markthodis; Parapatić-brig; Bošnjak-brig; Allersdorf 130; Bandol — Weiden, hrv. škola, 300; Poljanci — Padler 120; Rohunac — Rechnitz 100; Sabara — Zuberbach, hrv. škola 410; Hodaš 50; Cikljin — Spitzzicken, 370; Milištrof — Miedlingsdorf hrv. škola, 300; Vincet — Dürnbach hrv. škola, 780; Čajta — Schachendorf hrv. škola, 780; Čemba — Schandorf hrv. škola, 690; Mala Narda — Kleinnähring 210; Velika Narda — Grossnähring 460; Gornji Čatar — Ober Schilding 440; Donji Čatar — Unter Schilding 230.

Gradski kotar :

Stinjaki — Stinatz hrv. škola, hrv. pjev. dr. »Složnost«, 1180; Hackerberg 230; Santalek — Stegerbach (Negersbach) 870; Nova Gora — Neuberg hrv. škola, hrv. pjev. dr. »Južni Brati«, 1000; Pinkovac — Guttenbach hrv. škola, 870; Punić

50; Harmisch 60; Hrvatska Šica — Kroat. Schützen 360; Sv. Katalena — St. Kathrein hrv. škola, 210; Petrovoselo — Prostrum 1250; Žirovnica — Herngraben hrv. škola, 470; Hrvatska Čenča — Kroat. Čančendorf hrv. škola 230; Bodnitz 50; Kroat. Ehrendorf 150; Jezerjani — Eisenhüttel hrv. škola, 280; Rehgraben 360; Sulz 210; Zečje selo — Hasendorf hrv. škola, 160; Tobaj 50; Steinfurt 120; Veliki Medveš — Grossmürbisch hrv. škola, 350; Žamar — Kroat. Rainersdorf hrv. škola, 480.

Hrvatska su sela: Hrvatski Hašaš, Praščevo, Šeskut, Tudorica, Kerestur — Deutsch Kreuz, itd.

Glavnija hrvatska mjesta koja su ostala u Madžarskoj:

Hrvatski Jandrof — Horvat. Jarfalu kod Bratislave, Kroat. Jahrendorf 550; Čunovo — Duna Čun — Sarndorf kod Bratislave 480; Bezonja — Pellersdorf — Bezenye 1000. Sve troje nedaleko Dunava. Hrvatska Kemlja — Horvat. Kimle, kod Mošonja 840; Koljnof — Kopohaza, ispod Šopronja 1780; Unda — Und kod Kiseka 550; Prisika — Peresnye kod Kiseka 300; Hrvatski Židan — Horvat Zidany kod Kiseka, hrv. škola 950; Blajgor (Pleigor) — Olmond kod Kiseka 280; Temarje — Tömörd kod Kiseka 380; te mnoga hrvatska sela zapadno Szombatelija i zapadno Körmenda.

Hrvata imade u Mošonju i u Gjurú, gdje su do pred rat izdavali »Naše Novine«. Sad izdaju u Beču »Hrvatske Novine« za gradišćanske Hrvate. Wien XV. Kriemhildplatz 3. ¹⁾

3. Hrvatsko-madžarska nacionalna granica.

Mnogo je Hrvata ostalo u Madžarskoj kod razgraničenja poslije svjetskog rata. Nije moguće baš pozitivno ustanoviti broj Hrvata u Madžarskoj, jer ih madžarske statistike nazivlju raznim imenima, da ih tako prikažu u manjem broju. Zovu ih: Hrvati, Tot, Vendi, Šokci, Bunjevci, Iliri, Dalmati, Bošnjaci itd.; a Srbe zovu Srbi, Raci (od Rašjani). Hrvata po madžarskim statistikama imade oko 100.000 u Madžarskoj, a Srba oko 20.000 duša.

a) Gradišćanski Hrvati u Madžarskoj:

Gradišćanske Hrvate, koji su ostali u Madžarskoj spomenuli smo prije. I to one ispod Bratislave uzduž Dunava u

¹⁾ »Naše Novine« Gjur 1916. Statistika Gradišćanskih Hrvata. — Narodna statistika. Lakatoš. Zagreb 1914. — »Hrvatske Novine«. Wien XV. Kriemhildplatz 3. God. 1926—1927.

Čunovu, Hrvatskom Jandrofu i Bezonji, te u Mošonju i u bliskoj varošici Hrvatskoj Kemlji, nešto u Gjuru i u okolici. Zatim one ispod Šopronja u Koljnofu, te kod Kiseka u Undi, Priseki i Hrvatskom Židanu, gdje imadu i hrvatsku školu, u Blajgoru, Temarju i zapadno Sombatelija i Körmenda.

Ovi su naseljeni u Gradišću, ali granica, koja je rastavila Gradišće od Madžarske, ostavi ih u Madžarskoj uz granicu Gradišća (Burgelanda). Njih imade preko 10.000 duša.

b) Prekomurski Hrvati u Madžarskoj :

Hrvatski dobrovoljci, a među njima se istakoše kapetan Jure Jurišić iz splitskih Kaštela, Luka Medin iz Budve, Dr. Josip Dimović iz Dubrovnika, koji pogibe u Murskoj Suboti, sa hrvatskom sokolskom legijom oslobodiše Medumurje na Badnji dan 1918., a na Božić predoše u Prekomurje, odakle ih iz Prekomurja opozvaše komandanti Entente.

God. 1919. u augustu opet zauzeše naši Donju Lendavu, Mursku Subotu, Čerensovec, Beltnice, itd. te pripojiše i Prekomurje Hrvatskoj pod bansku vlast.

Prekomurci govore starohrvatski dijalekat, jer su Hrvati i jer tu bijahu posjedi hrvatskih velikaša Zrinjskih, a osobito su isticali svoje hrvatstvo stanovnici Donje Lendave, koja je od god. 1093. do 1777. usve 684 godine pripadala zagrebačkoj nadbiskupiji, kasnije onoj u (Subotišću) Sombateliju. Prekomurci se osjećaju Hrvatima. Prekomurje na sjevernoj strani graniči sa gradišćanskim Hrvatima. Preko istočne granice Prekomurja sežu hrvatska sela do riječice Krke. Istočno Medumurja u zalaškoj županiji zapadno i južno grada Velike Kaniže uz našu granicu leže hrvatska sela uz Muru, u kojima žive Prekomurski Hrvati, zvani i Horvat i Tot i Vendi, u mjestima: Mukrarata (Murarata).¹⁾ 180 Hrvata, Petri (Petrivente) 300, Hrvatski Sv. Martin (Tot s. Marton) 900, Hrvatski Serdahel 1420, Semjenhaza 700, Bajča 480, Fitehaz 710, Murski Krstur 1020 Hrvata, te u raznim manjim selima. Na ova mjesta hrvatska uz lijevu obalu Mure bila se protegnula naša granica, ali se kasnije popustilo. Zato treba kulturno pomagati ove Prekomurske Hrvate, da ne izginu u madžarskom moru, ili nastojati da se kolonizuju na desnu obalu Mure i Drave u Hrvatsku.

¹⁾ Ostaju madžarska imena, da se lakše nađu na zemljovidu.

Prekomurskih Hrvata u Mađarskoj imade oko 10.000 duša.

c) Prekodravski Hrvati :

Prekodravski Hrvati živu u somodskoj županiji uz lijevu obalu Drave od Velike Kaniže do Baranje. Tako, da je lijeva obala Mure i Krke i Drave naseljena Hrvatima. Glavnija hrvatska mjesta na lijevoj obali Drave jesu: Beležna sa 500 Hrvata, Breznica (Brzenci) 500, Belavar 300, Vizvar 1000, Heszernie 650, Bolko 1500, ovo je veliko hrvatsko selo, Baboča 760, Arač 300, Barč 300, Brlobaš 350, Martinci sa 1850 Hrvata, koje je najveće hrvatsko selo uz lijevu obalu Drave; Lukovište 1000, Potonje 700, Novoselo 600, Križevci 450, Dravljeni 180, Starin 850, i druga sela. Svega imade oko 12.000 Hrvata prekodravskih.

Pošto se nije protegla granica naše države na lijevu obalu Drave, ni Mure, mogu se ovi Hrvati kolonizirati u Hrvatsku preko Drave. Ni ove prekodravske Hrvate ne smije se zapustiti u kulturnom pogledu.

d) Baranjski Hrvati :

Granicu naše Baranje sužile su velevlasti ne poznavajući nacionalnu statistiku. Hrvatski nacionalni posjed ide s Drave do Also Sant Martona, istočno mađarskih varoši Harkanja, i Sikloša zapadno Salante, Szöke, Kökeny, Keszú, Udvard, južno istočno mađarskog grada Pečuha na N. Kozar, Katoly, Maraza, Pispekmarok, Versend, poviše Muhača. Tako da bi ovaj prostor ispod Pečuha bez ovog grada i bez gradova: Šikloša i Harkanja imao pripasti našoj Baranji.

Spomenućemo neka mjesta, u kojima po mađarskim statistikama imade oko 15.000 Hrvata (Šokaca) u ovom prostoru i to po mađarskom nazivlju, da se lakše nađu:

Also Sant Marton 900 Hrvata, Kasad 630, oba mjesta uz Dravu. U pečuhskom kotaru: Ata 250 Hrvata, Belvard 260, Birjan 300, Kökeny 650, Mađarsarios 360, Lotar 300, Novi Kozar 500, Nemeti 350, Udvar 580, Pogany 600, Šalanta 610, Semeli 350, Szöke 160, Szöked 300. U kotaru pečvarskom Katoly 420, Maraza 150, Monjorod 160, Olaz 250, Pispekmarok 170, Versend 600, i mnoga druga sela i varošice. Grad Muhač imade preko 6000 Hrvata. U ovom dijelu otete nam Baranje imade i Srba, koje zovu Srbi i Raci oko 6000 duša.

e) Hrvati u okolici Baje:

Nije sva Bačka pripala nama i ako su je bili osvojili naši vojnici, osobito nije Baja sa okolicom (bunjevačkom i šokačkom). Uz našu granicu žive Hrvati u Madžarskoj u Kačmaru 2600 Hrvata, u Bačkom Aljmašu (Jabukovac) 6350, Matević 1000, Gara 2600, Santovo 2000, Bikić 1600, tu je hrvatska »Narodna čitaonica« od 1912 god., Sentivan 1700, Čavolje 600, Sv. Ivan kod Baje 2500, Senta kod Kačmara 600, Boršod 1500, Vaškut 600, Kunbaja 200, Kelebija i Čekerija 6800, podalje u Boroti 150, i Vancagi 2000 Hrvata, te u mnogim okolnim mjestima živi po koja stotina Hrvata. U Baji ih imade 8000 duša. U Baji imaju Hrvati »Kršćansku čitaonicu« od nazad 30 godina, tu se daju hrvatske predstave, prela, zabave, pjevanje, itd. Podiže se hrvatska narodna svijest u Baji, osobito u zadnje doba. Svega ih je ostalo u bajskom trokutu oko 40.000 Hrvata, koje madžarske statistike zovu Hrvati, Bunjevci, Šokci, Dalmati, Iliri. Biće ih valjda i više. Ovdje se provodi nečuvena i nevidena nasilna madžarizacija.

U ovom dijelu bajskog trokuta kod Baje imade i pravoslavni Srba. Ne smije se zaboraviti u kulturnom pogledu na Hrvate, koji su ostali u madžarskom dijelu Baranje i Bačke, kao ni na Srbe, kad se moralo potegnuti našu granicu natrag.

Hrvata je ostalo dakle u Madžarskoj:

a) Gradišćanskih Hrvata oko 10.000 duša; b) Prekomurskih Hrvata oko 10.000 duša; c) Prekodravskih Hrvata oko 12.000 duša; d) Baranjskih Hrvata oko 15.000 duša; e) Bačkih Hrvata oko 40.000 duša. Svega oko 87.000 — a k tome će biti Srba oko 10.000. Dakle oko 100.000 Hrvata i Srba uz teritorijalnu granicu našu.

Imade Hrvata uzduž Dunava i Pešte, počevši oko Setendre poviše Pešte, gdje ima oko 400, u Erdu 1000, u Tukulju 1500, u Erči 600, u Dusnoku ispod Kaloče 3000 duša, te u raznim mjestima nedaleko Dunava. A imade i Srba uz Dunav i okolo Pešte oko 3000 duša. Svega ima Hrvata u Madžarskoj oko 100.000, a Srba oko 20.000 duša. Da su ispravne statistike broj Hrvata i Srba u Madžarskoj prelazio bi zacijelo 150.000 duša.

III. Etnografske granice Srba.

1. Srpsko-rumunjska nacionalna granica.

Imade uz rumunjsku granicu mnoštvo srpskih sela, koja su ostala Rumunjskoj, uz lijevu obalu Moriša do Arada, i Vinge, te u svoj okolici Temišvara. U Rekašu imade oko 800 Hrvata (Šokci), koji su ikavci i doseljeni iz Dalmacije davno. Imaju »Šokačko pjev. društvo«, te čitaonicu. Na istoku Rekaša u selu Marija Radna žive 200 Hrvata, tu je veliko prošteništa Male Gospe, gdje se sakupe svi Hrvati iz Rumunjske. Srba imade u Temišvaru preko 10.000, i južno Temišvara, oko N. Peći, Žebelja i Čakova, Dete i Dente do Moravice, oko rijeke Tamiša i Brzave, sa crkveno-školskom autonomijom, koju su banatski Srbi dobili sami za doba Habsburgovića pred tri vijeka, te episkopskog zamjenika, vikara u Temišvaru, ali im je episkop u Velikoj Kikindi. Imade zatim u okolini Rekaša u selima: Stančevo, Petrovoselo, Kraljevac i Lukarevac naseljenika iz Crnegore u početku XVIII. v. Broj im seže na 3500. Ovi imaju istu crkvenu autonomiju kao i ostali Srbi u rumunjskom dijelu Banata. Imade blizu Džombolja i blizu Klarije, tik naše granice hrvatsko selo Keča sa 400 duša, koji su svi Hrvati. Naseljeni su iz Turopolja, većinom plemići, u XVIII. v. Govore kajkavski. Tu je imala posjed zagrebačka nadbiskupija, osobito u općini Pakac. Najviše je obitelji Mikšići, Uzbašići, Delimanići, itd. Rumunji zovu selo »Checia Croata«. Svi su dobro stojeći gazde. Imaju konfesionalnu hrvatsku školu, te »Gospodarsko društvo« i tamburaški zbor. Rumunjska Keča imade 100 Hrvata i 700 Srba. Selo Čenej imade 130 Hrvata i 2000 Srba. Sela Keča i Čenej bila su pripala državi SHS., ali su kasnije otpuštena Rumuniji. Leže uza granicu Banata. Naša vojska zauzela je bila Temišvar i Rekaš, ali ih je morala napustiti.

Krašovani.

Ime dolaze ili od krša, jer žive po brdima, ili od Kreševa, odakle su se po predaji tu naselili u XVII. v. bježeći pred Turcima. Prije su imali bosanske franjevce za svećenike. Krašovani su ikavci. Rabe »l« za »u«. Pln (pun). Jablka za jabuku. Rabe glagolj »lati« za »biti« u futuru. Tako »ići ću, »lam da idem«.

Krašovani žive kod izvora rijeke Brzave u Krašovanskom gorju. Imade ih u Krašovi 3100 Hrvata bez drugih narodnosti. Klokotić 1200 također svi sami Hrvati, koji imaju hrvatsku školu. Jablča 400 sami. Lupak 850 sami, imaju hrvatsku školu. Ravnik 800 sami, imaju hrvatsku školu. Nermet 700 sami Hrvati, imaju hrvatsku školu. Vodnik 600 sami Hrvati, imaju hrvatsku školu. Tirol-Königsgnad 300. Imade ih i u Dognački 200 (Dognecea). U gradu Rešici ih imade 800 Hrvata. Ovi rade u tvornici gvožđa. U Pörle 100, u Majdanu 100. Hrvata Krašovana imade u raznim selima kao u Radni, gdje je veliko proštenišće Bl. Gospe; tu imade oko 30 hrvatskih obitelji. A svega će ih biti do 20.000 duša. Svi su Hrvati, ikavci, katolici, koji goje narodnu hrvatsku svijest i stare običaje hrvatske. Rado žele čitati hrvatske knjige i novine.¹⁾

Srbi uzduž rijeke Karaša, Nere i Dunava, na planinama Lokvi i Sretinju.

Od Krašovana ide srpska nacionalna granica mimo izvor rijeke Karaš i Nere, obuhvaćajući Majdan, Rakovu, Oravicu, Aninu, Štajerlak, te cijeli tok rijeke Nere i mjesta Božović, Prigor, Lapušnik, Saskabanja, Potok, Petrilova, Nikolinci, Krašica, Kušić, Bazjaš, Lokvu planinu na Dunavu, Staru i Novu Moldavu, Sikevicu, Brzasku, Klisuru, Kazan, Drago-selo, Rovensko, Svinicu, Pilaviševicu, Sretinje planinu do istočne strane Ogradine, a zapadno Oršave.

Ovdje je samo jedna srpska škola, jer rumunjski Srbi nemaju zaštićenu srpsku crkveno-školsku autonomiju, i ako imade većih petnaestak srpskih sela oko Klisure na Dunavu. Srba u Rumunjskoj imade oko 100.000 duša. Treba više pažnje odsele posvetiti ovim Srbima u Rumunjskoj, da ih Rumunji ne porumune, kad se nije mogla održati na njih protegnuta državna granica SHS., nego se morala potegnuti zapadno Temišvara.

Jedna statistika Hrvata i Srba u Rumunjskoj.

1. Županija Temeš-Torontal.

Temišvar Hrvata 20, Srba 10.000; Dragsina Hrvata 280; Unip — Temes ujnep, Srba 800; Vukova — Temes vukova Hrvata 350; Mali Bečkerek — Becicherecul mic Srba 7000; Parta — Paracz Srba 800; Čakova Srba 600; Ciavos Srba 800; Folia — Folga Srba 1200; Gjer Hrvata 600; Petroman Hrvata 150; Tolvadia Srba 400; Gertanes Hrvata 40; Soka Srba 400;

¹⁾ Prof. O. P. Vlašić: Hrvati u Rumunjskoj. Beograd. 1928.

Latunas — Lacunas Srba 100; Dejan — Dezsánfalva Srba 600; Amor Srba 200; Monoštor Srba 180; Sanghesughe — Tarnoksztgörgy Srba 200; Percosova — Berleszfalu Hrvata 200; Butin Hrvata 80; Gacul mic Kis goy Srba 300; Semdăculmare — Nagyszemplak Hrvata 2000; Dinias — Dingas Srba 1500; Foen—Feny Srba 1500; Ivanka Srba 6000; Rudna Srba 800; Sanmartinul sarbesc — Szerb szű Marton Srba 1600; Petrovoselo — Sanpetrn mare — Szerb szű Peter Srba 2500; Gad Srba 1000; Čenej — Csene Hrvata 130, Srba 2000; Hrvat. Keča — Checica Croata, hrv. škola, Hrvata 400; Rumunjska Čeča — Checica romana Hrvata 100, Srba 700; Saravale — Sarafalva Srba 2600; Rekaš Hrvata 800; Marija Radna Hrvata 200; Stančevo — Stancosfalva Srba 100; Hernialova — Tem. Arangyag Hrvata 150; Hodos i Nados Hrvata 100; Kraljevac Temeskiralyfalva, Tes Srba 700; Lukarevac — Lukarevac — Lukarecz Snetra Srba 400; Cenadul mare Nagycsanad Srba 600; Sanmicloš mare — Nagyszűmiklos Srba 1000; Varjas — Manastir Srba 1600.

2. Županija Karaš-Severin.

Leskovică Srba 200; Slatina Srba 100; Ljubkova Srba 800; Odoldova Srba 1000; Mačević Srba 400; Serb Pozsensena Srba 5000; Belobreška Srba 800; Divić Srba 500; Sokolovac Srba 1900; Zlatica Srba 1000; Dubova Srba 400; Pilaviševica Srba 300; Krašova, hrv. škola, Hrvata 3100; Jablča Hrvata 400; Nermet, hrv. škola, Hrvata 700; Lupak, hrv. škola, Hrvata 850; Klokočić, hrv. škola, Hrvata 1200; Ravnik, hrv. škola, Hrv. 800; Vodnik, hrv. škola, Hrvata 600; Rešica, hrv. škola, Hrvata 800; Tirol — Königsgnad Hrvata 300; Majdan Hrvata 100; Dognačka Hrvata 200; Pörle Hrvata 100; ovi su svi krašovanski Hrvati ikavci.

2. Srpsko-albanska narodnosna granica.

Nad Albanijom vladali su dugo Srbi. Dukljanska država, kasnije nazvana Zeta imala je prijestolnicu i u Skadru. Tu je živjelo više kraljeva srpskih u XI. i XII. vijeku. Kasnije su Nemanjići vladali Albanijom iz Skadra. Mnoga brda, rijeke i naselja u Albaniji imaju srpska imena.

Crnogorci su u balkanskom ratu u krvavom boju osvojili Skadar, negdašnju staru svoju prijestolnicu. Danas u Skadru živi samo 2000 Srba, sa pučkom i obrtnom školom, te dječjim

zabavištem.¹⁾ Tu je sjedište i srpskog episkopa, sa nekoliko svećenika.

Na Skadarskom jezeru 3 km. od Skadra sa sjeverne su strane srpska sela Vraka: Borić i Gruda, sa 3000 Srba, gdje imaju pučku školu i parohiju, dalje je Jubica. I u selu Kamenita na Skadarskom jezeru imade Srba.

Arbanasi su poarnautili Srbe, te ih za doba turskog carstva pomuslimanili. Preko 15.000 muslima imade u Arbaniji, koji su srpskog porijetla. I danas se osjeća po svoj sjevernoj Albaniji, da je Skadar bio glavni grad dukljanske države.

Kod Prizrena nekoliko kilometara na jug nalazi se Dobrušta, bivši dvorac cara Dušana, koji je sad u Albaniji. Tu je car Dušan izdavao povelje. Kod Ohridskog jezera imade 2000 Srba, na albanskoj strani.

Etnografska granica ide dalje od Podgraca prema Maliku i Gorici (Korči) i Biklištima gdje su srpska naselja: Čerava, Nišavec, Podgorje, itd. te Drenovo, Kapištica do Božingrada, koja su izvan naše države.²⁾

3. Makedonsko-grčka nacionalna granica.

Slavena makedonskih imade u Grčkoj oko 300.000.³⁾ Bilo ih je 350.000, ali ih je grčka vlada silom naselila oko 50.000 u Bugarsku, do kraja 1925. godine, i ako su se izjavljivali da nijesu Bugari. Iza grčkog poraza u Maloj Aziji 1922., naseliše Grci u južni dio Makedonije, koji je zapao Grčku, među naše mnogo Grka iz Male Azije. Slaveni u Grčkoj izgubiše i ona prava, koja su imali pod Turskom sve do godine 1913., do balkanskog rata, kada potpadoše pod grčku vlast. Na ovim Makedoncima vrši se najjači teror, silna helenizacija, pogrčivanje, u školama i u crkvi. Nemaju niti jedne svoje škole,

¹⁾ Arbanasa imade u našoj državi: u Ulcinju istočno Bara, od planine Možure i od sela Salča do Bojane, te sežu do mjesta: Kraja, Šestane, Tuzi, Hoti, Gruda, Zatrijebač do južno i istočno Gusinja, Plave, Dečana i Peći. Dalje do Đakovice i Prizrena, te do Debra i u okolici debarskoj.

²⁾ Albansko-srpsku nacionalnu granicu nije teško ispraviti, ali svakako u srpski nacionalni posjed moraju doći ruševine car Dušane Dobrušte kod Prizrena, te srpska sela kod ohridskog i prespanskog jezera.

³⁾ Dr. Cvijić Jovan: Naselja srpskih zemalja. Beograd 1921. Knj. X. — Ivanić Ivan: Makedonija i Makedonci. Novisad 1908.

niti svećenika. Sve to sami Grci vrše. Nepojmljivo je, kako Liga naroda dopušta, da se ovi Slaveni tjeraju sa domova, da im se oduzimlje imovina, da nemaju ni crkvenih ni školskih učitelja, da žive kao grčko roblje, strepeći svaki dan za svoj život, u domovini, rodnom kraju slavenskih apostola sv. Ćirila i Metoda!

Makedonski Slaveni žive većinom u ovim mjestima u okolini Soluna, u lugadinskoj okolini: Ajvatovo, Lajna, Baldža, sva tri mjesta nedaleko sjeverno Soluna, Dremiglava, Gjuvezna, Negovan, Žarovo, Lugadino, Balavča i Visoka. U istočno-vargarskoj oblasti: Mačukovo, Dragomirci, Krecovo, Konare, Kulakija kod Soluna između Vardara i riječice Galika. U Kulakiji može se do obale razviti pristanište za trgovinu, kao i u Solunu. Bošnjaci, Bugarijevo, Kukuš, Žensko, Aleksija, Moravca, Gornje i Donje Todorako, Štefanica, Gradobor, Kapudžilar, Karasuli, Kalinovo, Čugunci, Krundirci, Risovo, Grbašel, Vardarovci, Vatilak, Indžiji, Koriten, Rajanovo, Paprat, Novoselo, Krečovo (Karačkej 5000 Slavena). U vodenskoj okolini: Voden, Njegoš, Veštica, Bersko, Vodenska, Carmorinovo, Mismir, Tehovo, Vladovo, Kadino selo, Kornišar, Badrišta, Radomir, Pazar, Postol, Petgaz, Kriva, Gumendža, Petrovo, Božeč, Kufalovo Gornje, Donje i Srednje, Kružalovo, Livada Golema, Livada Mala, Crna Reka, Gabrovo, Orizarci, Bojmica, Kupa, Izvor, Čeovo. U meglenskoj okolini: Poljani, Pribodište, Crniševo, Branislavci, Subotsko, Zborsko, Trstenik, Fuštani, Kožušani, Novoselo, Karladovo, Gostoljub, Slatina, Kostureni, Sarakjenovo, Bizovo, Tresina, Gornje i Donje Požarsko, Strupino, Gabrovci, Suvereni, Nevor, Tušum, Leskovo, Strajište, Kapinjane. U ostrovskoj oblasti: Pateli, Čegan, Petrusko, Gornji Vrbeni, Ajtos, Zelenik, Prekopana, Srebrno, Sorovićevo, Rakita, Novigrad, Embori, Lipinci, Vojvodina, Katranica, Čor, Čaldžilar, Birolci, Mokrene, Palcor, Debre, Nevenska, Ranci, Ostrovo. U lerinskoj okolini: Obcirina, Rakova, Sv. Petka, Bituša, Lerin, Laden, Neret, Banica, Goričevo, Bosna, Cetina, Ovčarani, Buf, Armensko, Armenor, Nevoleni, Gornji i Donji Kotori, Kučkoveni, Pešonica, Vrbeni, Popožane, Asanovo. U kosturskoj okolini: Zelovo, Trnovo, Rulja, Breznica, Gabreš, Zelengrad, Labanica, Kosinec, Ošeni, Svata Nedelja, Dombeni, Sliveni, Žrveni, Županište, Kostur, Slimnica,

Janoveni, Nestram, Dobrališće, Gališta, Želegoš, Grleni, Četirak, Zabrdeni, Rupište, Bela Crkva, Božigrad, Vidovo, Zagoričani, Kisela Voda, Gorenci, Crešnica, Mavrovo, Blace, Višeni, Čurilovo, Turija, Trsje, Klisura, Bobišta, Gradišće, Gornja i Donja Slatica, Konomlati, Pozdivište, Drenoveni, Šesteovo, Aposkep, Tiolišća, Babčor. Dalje u župi Srbiji, Katarini, Kalajaru i Beru na rijeci Bistrici. U devolskom kraju: Smrdeš, Vrnik, Vambeli, nedaleko Korče. Okolo jezera: German, Rudari, Rambli. Kod Suhe gore između Velike i Male Prespe: Graždano, Orovo, Nivica, Pustec, Tumanec, Drenovo na Maloj Prespi i Babošnica.

U okolici ovih varoši i sela, imade Makedonoca i po drugim mjestima, koje nisam ovde naveo.

Car Dušan je g. 1346—1350. imao stanak i držao sabor u Kosturu i u Seru. Ove su zemlje za Nemanjića pripadale srpskoj državi neko doba.

Etnografska granica makedonsko-grčka ide od orfanskog zaliva sa Krušom planinom i Bešik planinom obuhvaćajući u makedonski nacionalni posjed: Suho, Visoku, Kukuš, Baldžu, Ajvatovo, Lajnu sa Solunom bez grčke Halkidike. Obuhvaća dalje lugadinsku oblast, prtok Galik sa Kulakijom, ušće Vardara, Solun, vas tok rijeke Bistrice, sve sa gradovima Berom (Verria), Katarinom i Srbijom, pa ide granica narodnosna, obuhvaćajući u makedonski narodnosni posjed dalje: Krdžalovo, Pazar (Jenidže Vardar), Voden, Njegoš, Ostrovo, Banicu, Kiselu vodu, Lerin, Zagoričane i Kostur, Patište, Snižnik planinu, Srbiju, Katarinu do mora; te Klisuru, Blacu, Slicu, Bogacko, Rupište, Nestram, Želegoš, Božigrad do granice albanske, ostavljajući Srbiji svu Malu i Veliku Prespu, te sela sjeverno Korče i Malika: Podgorje, Nišavec, Čeravu i druga slavenska naselja u toj okolici. ¹⁾

¹⁾ Apsolutna je potreba, da se traži od Grčke zakon o zaštiti ovih Slavena, da im se dozvoli uporaba jezika u školi i crkvi.

IV. Bugarska etnografska granica.²⁾

1. Bugarsko-rumunjska nacionalna granica.

Bugari žive u nacionalno-teritorijalnom kontinuitetu na sjevernoj strani do Dunava, koji ih dijeli od Rumuna sve do Galaca. Zalaze nacionalno u Besarabiju između rijeke Pruta i grada Kilije do Akermana, obuhvaćajući bugarsko-nacionalni posjed sa gradovima Jamail (Ismail) i Bolgrad, te Kagul, (Akerman) Cetatea Alba, Bolgar, Golicu, Bolgariju, Tarakliju, Zadunajevu, itd. Obuhvaćajući svu Dobrudžu, proteže se bugarska granica od ušća Dunava u Crno More mimo Midiju sve do Terkosa. Mnogo je Bugara uslijed svjetskog rata otrgnuto od Bugarske, osobito pod Rumunjskom, gdje ih imade oko 650.000 duša u Dobrudži, a napose u Besarabiji.

2. Bugarsko-turska nacionalna granica.

Ova seže do blizu Carigrada sve do Terkosa zapadno Čataldže i ide na Silivriju. Odatle obalom na Radosto, te isključujući poluotok Galipolis, ide na bugarski Enos. Mnogo je Bugara ostalo pod Turskom, sa gradovima Jedrene, Lozengrad i drugima.

3. Bugarsko-grčka granica.

Ova granica teče od Enosa obalom na Dedegač, Lagoš, Kavalu, Orfano i Tahinjsko jezero. I pod Grčkom je ostalo mnogo Bugara.

Zaglavak.

Slovinci, Hrvati, Srbi i Bugari pod tugjim državama.

I. Pod Italijom:	1. Slovenaca 430.000 u istarskoj, tršćanskoj, goričkoj i videmskoj pokrajini.
650.000	2. Hrvata 220.000 u Istri, na Rijeci, Zadru i Lastovu.
II. Pod Austrijom:	1. Slovenaca 150.000 u Koruškoj i Štajerskoj.
250.000	2. Hrvata 100.000 u Gradišću (Burgenlandu) i istočno Beča.

²⁾ Prof. Niederle: Etnografske granice Slavena. Prag.

- III. Pod Madžarskom: 1. Hrvata 100.000 u južnoj i zapadnoj Madžarskoj, te uz Dunav.
120.000 2. Srba 20.000 u Madžarskoj i uz Dunav.
- IV. Pod Rumunjskom: 1. Srba 100.000 oko Moriša i Tamiša, Brzave i Krašove, te oko Karaša, Nere do Sretinje planine.
120.000 2. Hrvata 20.000 u Krašovanskom gorju.
- V. Pod Albanijom: Srbi u Vraki, na jugoistočnoj strani ohridskog jezera i Srbi muslimanske vjere.
20.000
- VI. Pod Grčkom: Makedonci u južnoj Makedoniji do Kostura, Nestrama, Soluna, Suhog i Sera.
300.000
- VII. Bugari:
- Pod Rumunjskom: u Dobrudži i Besarabiji sa Jamailom, Bolgradom, Kagulom i Akermanom.
- Pod Turskom: do Terkosa i Silivrije, zapadno Čataldže.
- Pod Grčkom: od Enosa do Orfana i tahijskog jezera.

Oko milijon i petstotinahiljada imade Slovenaca, Hrvata Srba pod tuđim državama, dok broj Bugara u Rumunjskoj iznosi oko milijon duša, a u Turskoj i Grčkoj nije nikako ustanovljen.

Južnih Slavena imade oko 20 milijona stanovnika. Jugoslavija, u kojoj bi bile države Bugara, te Srba, Hrvata i Slovenaca, bila bi spoj istoka sa zapadom. Etnografske granice Južnih Slavena prostiru se u glavnom od ušća rijeke Soče, zapadnom stranom Gorice, istočno Čedadu, zapadno uz Tarčent i Gjemonu na rijeku Belu (Fella) do Pontablja, zapadno Šmohora, najzapadnijeg slovenskog grada, uzduž rijeke Zile, sjeverno Beljaka, južnom stranom Osojskog jezera, poviše Celovca, poviše Krnskog grada i Gospe svete, slovenskog krunitbenog mjesta, zapadno i sjeverno Djekša na vrh Sinje planine. Odatle rijekom Labodnicom poviše Lučana i Ernoža, poviše Cmureka i Radgone. Granica ide dalje zapadnom stranom Gradišća (Bur-

genlanda) do Pottendorfa, obuhvaćajući Au (Cindrov) i Hof (Cimov), kao i ostala hrvatska sela, koja su u teritorijalno-nacionalnom kontinuitetu sa Gradišćem, sve do Dunava i preko njega do Marchegga. Odatle obuhvaćajući Čunovo, Bezonju i Pandrof, sjevernom i zapadnom stranom Nežiderskog jezera isključivši Šopronj, a uključivši hrvatska mjesta Šopronjski Kerestur, Filež, Undu, Prisiku, Hrvatski Židan, zapadno Kiseka, Sombatelija i Kőrmenda. Dalje ide granica istočno Prekomurja riječicom Krkom, obuhvativši prekomurske Hrvate zapadno i južno Velike Kaniže, kao i prekodravske Hrvate uz lijevu obalu Drave, ide dalje istočno Šikloša, južno Pečuha, obuhvaćajući Baju, poviše Subotice uz lijevu obalu Moriša do Vinge i Lipova, istočno Temišvara i Rekaša, obuhvativši Čakovo i Žebelj, Dentu i Moravicu, rijekom Brzavom, obuhvaćajući Krašovane, Krašovu, Rešicu, Aninu, Majdan, Božović na Sretinju planinu zapadno Oršave. Granica teče Dunavom do rijeke Pruta, gdje zalazi u Besarabiju, obuhvaćajući gradove Jamail, Kagul, Bolgrad, Tarakliju i Akerman sa okolicama do grada Kilije, te Dunavom u Crno More. Uzduž Crnog mora ide do Terkosa, zapadno Čataldže, na Silivriju, te obalom na Rodosto, bez poluotoka Galipolisa, na Enos, Dedegač, Kavalu, Orfano, tahinjsko jezero, prema Solunu, uključivši Suho, Baldžu, Solun, Kulakiju, ušće Vardara te Bistricom do Bera, uključivši Njegoš, Voden, Banicu, Lerin, Kostur, Rupište, Srbiju, Katarinu, Malu i Veliku Prespu, te cijelo Ohridsko jezero. Granica ide dalje današnjom SHS. albanskom državnim granicom, te Bojanom u jadransko more. U ovom prostoru imade talijanski narodnosni posjed od Trsta do Pule uz samu obalu.

Od Šmohora do Čataldže, te do Bolgrada i Akermana u Besarabiji prostire se etnografska Jugoslavija, postojbina Slovenaca, Hrvata, Srba i Bugara.

*

Izjava 30. XII. 1916. francuskog ministra predsjednika g. Brianda. i načelo velikog Wilsona nije se uporalilo posve na Južne Slavene.

Red je na omladini svih Južnih Slavena, da potpomaže u kulturnom pogledu svoju braću, koja živi u tuđim državama.

»DOMAJA MILA TAMO ME ZOVE....!

Dubrovnik, na dan Sv. Vlaha 1929.

Dr. N. Z. Bjelovučić napisao je:

1. 1902. Zar je i Neretva srpska? Zagreb.
2. 1902. Pravilnik bratovštine sv. Stjepana u Janjini. Jugoslavenska Akademija, Starine knj. 30. Zagreb.
3. 1903. Neretva je hrvatska. Zagreb.
4. 1907. Poluotok Rat ili Pelješac. Geogr.-stat. crtice. Zagreb.
5. 1908. Ugovor knezova makarsko-primorskih s Mlečićima. Jugoslavenska Akademija, Starine knj. 32. Zagreb.
6. 1910. Rćanska Pješmarica ili Pjesme s Pelješca. Dubrovnik
7. 1911. Nacrt novog izbornog reda za sabor Kr. Dalmacije. Dubrovnik.
8. 1911. Trojedna Kraljevina Dalm.-Hrv.-Slav. po ug.-hrv. nagodbi. Dubrovnik.
9. 1911. Trializam i hrvatska država. Dubrovnik.
10. 1912. Zemljovid Kraljevine Hrvatske. Beč. —
11. 1912. Pjesme s Pelješca II. dio. Dubrovnik.
12. 1913. Dva dokumenta iz dubrovačke i poljičke republike. Jugoslavenska Akademija, Starine knj. 34. Zagreb.
13. 1913. Federalistička monarhija i hrvatsko pitanje. Dubrov.
14. 1919. Nacrt općinskog izbornog pravilnika. Zagreb.
15. 1920. Etnografske granice Jugoslavena. Preštampano iz »Narodnog Jedinstva« Sarajevo.
16. 1922. Povijest poluotoka Rata (Pelješca), Hercegovine i Dubrovnika. Split.
17. 1922. Povjesničke crtice Janjine. Split.
18. 1922. Poluotok Rat ili Pelješac. Akademija Nauka Naselja knj. 11. Beograd.
19. 1924. Dubrovačko kmetstvo ili polovništvo. Dubrovnik.
20. 1925. Sutvidska knjeginjica Nada Nenadić. Dubrovnik Historijska priča iz doba kralja Tomislava.
21. 1926. Bogomilska vjera od XII.—XVI. vijeka. Dubrovnik.
22. 1928. Zahumska pravoslavna episkopija u srednjem vijeku. Dubrovnik.
23. 1928. Hrvatsko pitanje u Kraljevini SHS. Zagreb.
24. 1929. Etnografske granice Slovenaca, Hrvata, Srba i Bugara. sa geografskom kartom. Zagreb.

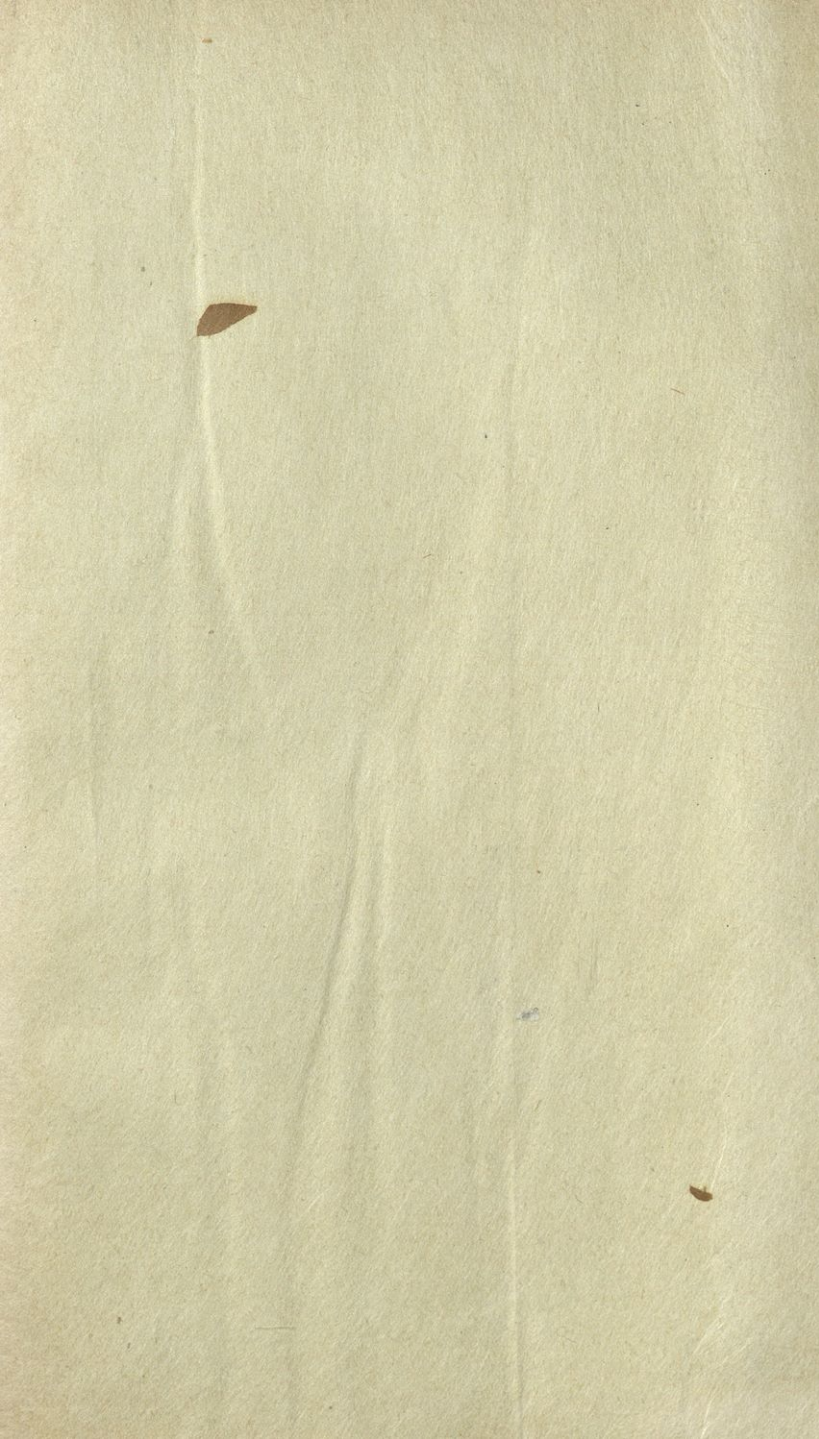
U Š T A M P I :

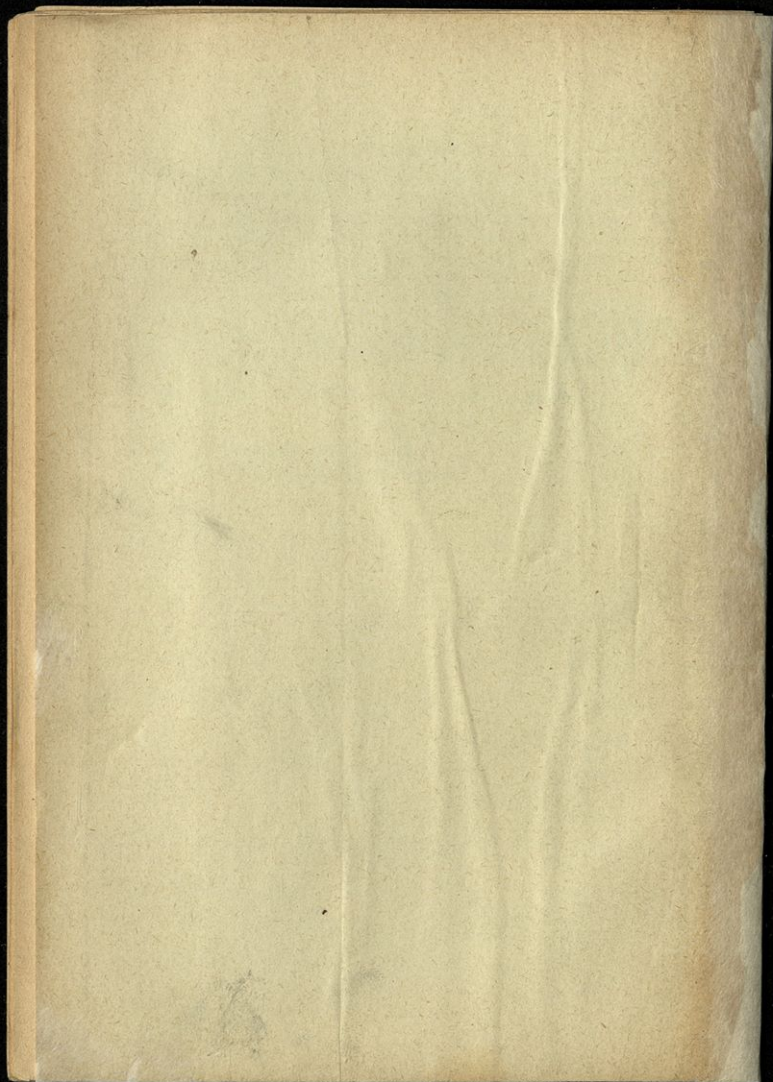
25. — Crvena Hrvatska i Dubrovnik. 1. Hrvatski kralj Stjepan Miroslav i kraljica Margarita u Dubrovniku godine 948. Hrvatski kralj dariva Dubrovniku t. zv. Astareju, zemlju od Župe do Orašca. Grob hrvatske kraljice Margarite u Dubrovniku. 2. Starohrvatska umjetnost i građevni nakit na dubrovačkom zemljištu. 3. Hrvatska kruna u Stonu. 4. Historijski dokazi o Hrvatima od Neretve do Bojane. 5. Od kojih vladara kupi ili dobi dubrovačka republika svoje zemlje? 6. Odnos republike dubrovačke sa ugarsko-hrvatskom državom.
26. — Knezovi Bjeladinovići iz Risna iz X. vijeka.

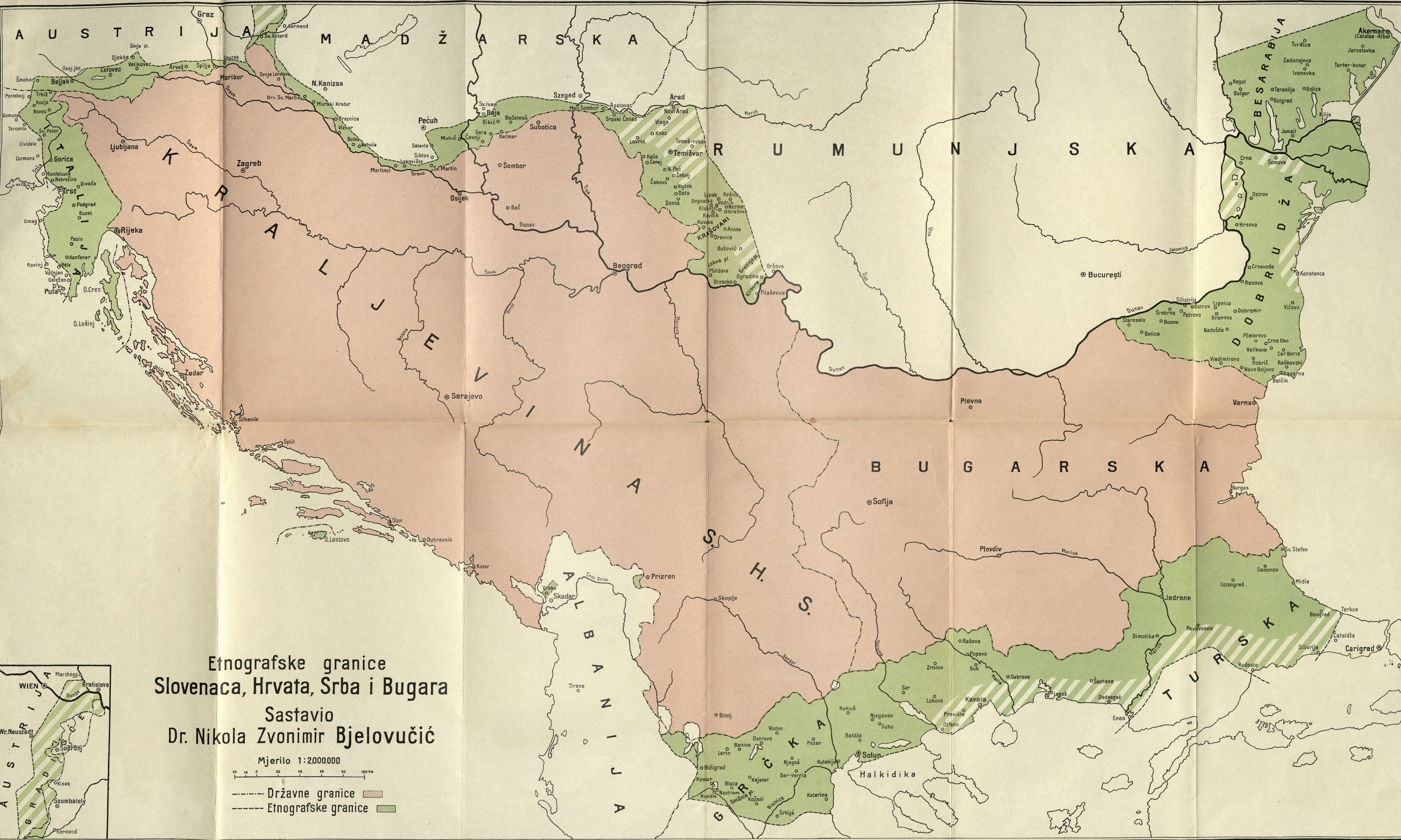
U R A D N J I :

27. — Pripovijesti sa Pelješca.
28. — Narodni običaji na Pelješcu.

Etnografske granice Slovenaca, Hrvata, Srba i Bugara
Sastavio
Dr. Nikola Zvonimir Bjelovučić

Mjerilo 1:2.000.000

- Državne granice
- Etnografske granice